

WORD - Reference

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Josef Hylský.

Materiál je dostupný ze školního portálu <http://dum.voss-na.cz>, který provozuje
Vyšší odborná škola stavební a Střední průmyslová škola stavební arch. Jana Letzela, Náchod

ČESKÉ BAROKO

Jméno a příjmení

Obsah

Úvod.....	3
Malířství	3
Sochařství	4
Architektura.....	5
Zelená hora u Žďáru nad Sázavou	5
Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně	6
Literatura.....	8
Seznam obrázků.....	9

Úvod

České baroko má kořeny v Itálii a Španělsku. Přestože byla kultura v českých zemích ovlivněna situací po bitvě na Bílé hoře, dosáhlo české umění vysoké úrovně, především v malířství a architektuře. Baroko bylo v Čechách obohaceno domácími umělci a řemeslníky o nové prvky – přizpůsobení českému prostředí. Vznikají zde nejen chrámy, kláštery, paláce, zámky, ale mění se také ráz venkova – kostelíky, kapličky, selské statky. Dochází ke spojení nového slohu s lidovou tradicí. Stavby dokonale splývají s okolní krajinou.

Malířství

Nejvýraznější osobností raného období byl Karel Škréta, tvůrce náboženských témat i portrétů (Skupinový portrét brusiče drahokamů Miserionih). Na něj navazovali Antonín Stevens a Jan Jiří Heinsch. Samostatné místo zaujímá v exilu působící grafik Václav Hollar.

Přechod k vrcholnému baroku představuje nevlastní syn Michaela Willmanna Jan Kryštof Liška. K nejvýraznějším vrcholně barokním malířům patří Petr Brandl, autor mj. zejména oltářních obrazů. V oblasti portrétu dosáhl výjimečného mistrovství Jan Kupecký, nástěnné malířství na vysokou úroveň pozvedl Václav Vavřinec Reiner, jinak též autor oltářních obrazů. Ve freskařském díle pokračovali František Xaver Palko a Jan Lukáš Kracker.

Obrázek 1: Boháč (Petr Brandl)

V období pozdního baroka až rokoka byl autorem fresek i oltářních obrazů na Moravě i v Čechách Rakušan František Antonín Maulbertsch. Menším formátům s často žánrovými výjevy se věnoval Norbert Grund, nejvýznamnější domácí malíř tohoto období.

Sochařství

Z raně barokních sochařů vyniká Jan Jiří Bendl, autor výzdoby jezuitského kostela sv. Salvátora a staroměstského mariánského sloupu.

Projevy vrcholného baroka přicházejí ke konci 17. století v dílech zdomácnělých cizinců, např. Ottavio Mosto, Matěj Václav Jäckel nebo Jan Brokoff. Jeho syn Ferdinand Maxmilián Brokoff je již vrcholný představitel monumentálního barokního realizmu se zvládnutou modelací postav i drapérií. K této generaci patří i druhá největší postava českého barokního sochařství, Matyáš Bernard Braun, tvůrce na Berniniho navazujícího dramatictějšího, dynamičtějšího proudu. K jeho významným následovníkům patří Jiří František Pacák a Řehoř Theny, kosmonoský Josef Jirí Jelínek či Lazar Widemann. Značná poptávka po sochařské výzdobě interiérů i fasád kostelů, paláců a zámků, monumentálních sloupů zdobících náměstí či samostatných soch a sousoší stimulovala rozvoj barokních sochařských děl. Autorský podíl slavných sochařů a jejich žáků na jednotlivých sochách i jejich částech pocházejících z určité dílny zpravidla není dokumentován a jejich určování je předmětem uměleckohistorického bádání. Výjimečnými díly tvořícími skutečné sochařské galerie jsou Braunův Kuks s Betlémem a zejména sochy na Karlově mostě¹.

Obrázek 2: Juan Garin (Matyáš Bernard Braun)

---

¹ Přibližně třetina soch je stále ještě barokními originály.

Architektura

První stavby řazené již k baroku (Matyášova brána, Panna Marie Vítězná) se objevují souběžně s renesančními a ještě i gotickými formami. Po Bílé hoře se baroko prosazuje, jistou přechodnou fází představuje Valdštejnský palác. Větší rozkvět raně barokní architektury začíná až po skončení třicetileté války. Mezi nejvýznamnější architekty patřili Carlo Lurago, autor zejména pražských jezuitských staveb, a tvůrce monumentální architektury Francesco Caratti (Černínský palác).

Přechod k vrcholným formám baroka představuje dílo francouze Jana Baptisty Matheye (křížovnický chrám, Troja). K vrcholům barokní architektury se řadí dílo Jana Blažeje Santini-Aichela, který se proslavil osobitým stylem barokní gotiky (Zelená hora, Kladruba), a dále Kryštofa Dientzenhofera a zejména jeho syna Kiliána Ignáce Dientzenhofera, autora mj. originálně a náročně řešených kostelů kombinující prvky podélných a centrálních staveb (malostranský i staroměstský kostel sv. Mikuláše). K dalším významným autorům patří Giovanni Battista Alliprandi, originální přínos měl i František Maxmilian Kaňka, jehož dílo je značně různorodé a často dokončoval stavby jiných architektů.

Přechod ke klasicismu ohlašuje přestavba Pražského hradu vídeňského Nicolò Pacassiho. Na něj a na K. I. Dientzenhofera navazuje Ignác Jan Nepomuk Palliardi, u kterého se domácí vrcholně barokní tradice prolíná s klasicistním dekorem. S Pacassiho tvorbou, jehož hradní přestavbu realizoval, i s dílem Fischera z Erlachu souvisí Antonín Haffenecker, další architekt který se od barokních forem pracoval ke klasicismu (Stavovské divadlo).

Zelená hora u Žďáru nad Sázavou

Poutní kostel Svatého Jana Nepomuckého na Zelené hoře u města Žďár nad Sázavou patří mezi nejvýznamnější stavby barokního stavitele Jana Blažeje Santiniho-Aichela. Tento vrcholný Santiniho výtvar byl roku 1994 zařazen na Seznam světových kulturních a přírodních památek UNESCO. Kostel byl postaven ve slohu barokní gotiky. Stavba poutního kostela probíhala v letech 1719–1722 na náklad opata zdejšího cisterciáckého kláštera Václava Vejmluvy. Smyslem stavby bylo především oslavit Jana Nepomuckého, jako mocného patrona a světce. V době vzniku stál na travnatém vršku, který Václav Vejmluva pojmenoval Zelená hora (dříve se nazýval Černý les nebo Strmá hora) podle vrchu u Nepomuku, ze kterého pocházel Jan Nepomucký i první žďárští mniši. Do nedávné doby byla stavba obklopena vysokým borovým lesem, který však byl odstraněn, aby bylo na kostel tak jako původně vidět i z velké dálky.

Ústřední kostel i jej obklopující ambit jsou jednotně projektovanou a budovanou stavbou. Tvarosloví stavby je velmi minimalistické a nesmírně účinné. Spojuje barokní a gotické prvky, čímž odkazuje k době, v níž žil, působil a byl umučen Jan Nepomucký. Konstrukce kostela vychází z geometrie kruhu, přičemž mnohonásobně opakuje číslo pět jako odkaz na pět hvězd Jana Nepomuckého, které se podle legendy objevily nad tělem mrtvého světce. Dobře tak ukazuje způsob, kterým Santini obvykle konstruoval své stavby prakticky pouze za použití kružítka, přičemž budoval celou stavbu pomocí úseků kružnic, jejichž poloměrem jsou zpravidla násobky základního modulu stavby. Používal přitom určitých čísel, které mají ikonografický význam. V jeho stavbách se proto často objevují čísla tři, pět, sedm, dvanáct atp. Na Zelené hoře je to vedle čísla pět ještě číslo tři, které je poukazem na Boží Trojici, a potom ve formě hvězd číslo šest, které je zase odkazem mariánským, mj. proto, že Nepomuk byl chápán i jako obzvláštní ctitel Panny Marie. Po obvodu kostela se tak střídá pět hrotitých kaplí s trojúhelníkovým půdorysem a pět kaplí oválných. Celý kostel přitom svou konstrukcí připomene řez chórem gotické katedrály a jeho opěrným systémem. Centralita kostela pak buduje

vertikálu jako určitý symbolický poukaz. Tato vertikála totiž nutně táhne pohled návštěvníků vzhůru k nebi.

Obrázek 3: Zelená Hora u Žďáru nad Sázavou

Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně

Kostel svatého Mikuláše, nazývaný též chrám svatého Mikuláše, je barokní kostel nacházející se v Praze na Malostranském náměstí. Chrám je někdy díky své monumentalitě a náročnému architektonickému i uměleckému zpracování nejednou považován za umělecky nejvýznamnější barokní stavbu Prahy.

Na místě stál původně gotický farní kostel ze 13. století zasvěcený také Mikuláši z Myry. V druhé polovině 17. století začali jezuité uprostřed náměstí dle projektu G. D. Orsiho budovat nový komplex budov, kterému ustoupila také nedaleko stojící románská rotunda sv. Václava.

Z let 1703–1711 pochází západní průčelí, prostor předsíně s kruchtou, kaple sv. Barbory, kaple sv. Anny a dvě pole lodí s bočními kaplemi, provizorně uzavřené zdí. První fáze byla zbudována dle nových, již vrcholně barokně plánů tradičně (od Pelcla) připisované Kryštofu Dientzenhoferovi. Jeho autorství však není doloženo a je nejisté. V dalších letech pokračovaly práce uvnitř hotové části kostela.

Obrázek 4: Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně

Od roku 1737 byly zahájeny práce na dostavbě kostela pod vedením Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který předložil plány již roku 1728. Bylo vybudováno třetí pole lodi kostela, která byla upravena i v původní části a její strop scelen do složitě tvarovaného podkladu pro fresku. Nový byl také trojlístý závěr kostela s odvážně řešenou kupolí a štíhlá přilehlá věž. V roce 1752, po úmrtí Dientzenhofera na konci roku 1751, již na stavbě kostela i věže probíhaly dokončovací práce. Tvůrčí přínos jeho žáka a zetě, nového vedoucího stavby Anselma Luraga, proto není významný. V následných letech probíhalo dokončení chrámové výzdoby.

V minulosti na věži kostela drželi službu hlásní, kteří měli za úkol hlásit případné požáry či blížícího se nepřítele.

Za socialismu byla ve věži vybudována pozorovatelná Státní bezpečnosti, ze které bylo možné sledovat americké a jugoslávské velvyslanectví a přístupovou cestu k západoněmeckému velvyslanectví. Poslední zprávy o pozorování z tohoto místa pochází z roku 1990.

Literatura

Česká barokní literatura byla dlouho opomíjena a barokní období bylo spojováno s úpadkem českého jazyka oproti veleslavínské době. Alois Jirásek pod vlivem nacionalismu tuto dobu popsal dokonce jako dobu temna. K částečnému přehodnocení došlo až v polovině 20. století.

Kromě domácí tvorby katolických autorů vznikala také literatura exilová, psaná lidmi, kteří museli z náboženských důvodů odejít z Čech po bitvě na Bílé hoře. Dále se objevuje lidová a pololidová tvorba.

Domácí autoři, nazývaní v dějinách české literatury straníci spíše protestantismu oficiální autoři, se hlásili ke katolicismu a často byli spojeni s řádem jezuitů. Literatura byla ovlivněna patriotismem a snahou navázat na tradice z doby předhusitské, tedy dobu vlády Karla IV., období rozvoje české kultury. Jedná se zpravidla o poezii.

Mezi čelné představitele tohoto proudu patřili Bedřich Bridel, Bohuslav Balbín², hudebník a básník Adam Michna z Otradovic nebo Antonín Koniáš, který byl později v duchu národovectví vyobrazován jako „symbol jezuitského tmářství“ a „útlaku české kultury“.

---

² Autor díla „Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého“

Seznam obrázků

Obrázek 1: Boháč (Petr Brandl).....	Chyba! Záložka není definována.	4
Obrázek 2: Juan Garin (Matyáš Bernard Braun).....		5
Obrázek 3: Zelená hora u Žďáru nad Sázavou.....	Chyba! Záložka není definována.	7
Obrázek 4: Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně.....	Chyba! Záložka není definována.	8

Zdroj textu a obr. 1 a 2: Přispěvatelé Wikipedie, České baroko [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2014, Datum poslední revize 15. 03. 2014, 10:08 UTC, [citováno 9. 04. 2014]

http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%8Cesk%C3%A9_baroko&oldid=11307833

Zdroj textu a obr. 3: Přispěvatelé Wikipedie, Kostel svatého Jana Nepomuckého (Žďár nad Sázavou) [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2014, Datum poslední revize 3. 04. 2014, 11:08 UTC, [citováno 9. 04. 2014]

[http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kostel_svat%C3%A9ho_Jana_Nepomuck%C3%A9ho_\(%C5%BD%C4%8F%C3%A1r_nad_S%C3%A1zavou\)&oldid=11358250](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kostel_svat%C3%A9ho_Jana_Nepomuck%C3%A9ho_(%C5%BD%C4%8F%C3%A1r_nad_S%C3%A1zavou)&oldid=11358250)

Zdroj textu a obr. 4: Přispěvatelé Wikipedie, Kostel svatého Mikuláše (Malá Strana) [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2014, Datum poslední revize 15. 02. 2014, 06:22 UTC, [citováno 9. 04. 2014]

[http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kostel_svat%C3%A9ho_Mikul%C3%A1%C5%A1e_\(Mal%C3%A1_Strana\)&oldid=11211271](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kostel_svat%C3%A9ho_Mikul%C3%A1%C5%A1e_(Mal%C3%A1_Strana)&oldid=11211271)